

□ Rümeyşa ÇİNPOLAT YILDIZ¹

YOLA YALNIZ ÇIKAN TÜRKOLOG: SOSLANBEK YAKUBOVIÇ BAYÇOROV

Özet

Türkiye’de “Avrupa’nın Eski Türk Runik Abideleri” adlı kitabıyla tanınan Karaçaylı Türkolog Soslanbek Yakuboviç Bayçorov 6 Nisan 1937’de doğmuştur. 2 Kasım 1943 tarihinde Karaçay halkı ile birlikte Orta Asya’ya sürgüne gönderilmiştir. 1955 yılında sürgünden kaçarak ata yurduna dönmüştür. Kabardey-Balkar Devlet Üniversitesinin Balkar-Rus Dili bölümünü bitirmiş, gazetecilik ve öğretmenlik yapmış, yüksek lisansını tamamladıktan sonra ise akademisyenliğe geçmiştir. Aynı zamanda şiirler de yazan Bayçorov, halen Karaçayevsk’te yaşamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karaçay Türkleri, Eski Türkçe, Türkolog, Soslanbek Yakuboviç Bayçorov.

TURKOLOGIST ON THE WAY ON HIS OWN: SOSLANBEK YAKUBOVIÇ BAYÇOROV

Abstract

Soslanbek Yakubovich Baychorov in Turkey "Europe's old Turkish Runic Inscriptions" is known for his book. Baychorov, a Karachay Turcologist, was born on 6 April 1937. He was exiled to Central Asia with the people of Karachay on 2 November 1943. In 1955, he escaped from exile and returned to his ancestral homeland. He graduated from the Balkarian-Russian Language Department of Kabardino-Balkaria State University, worked as a journalist and teacher, and became an academic after completing his master's degree. Baychorov, who also wrote poems, still lives in Karachayevsk.

Keywords: Karachay Turks, Old Turkic, Turcologist, Soslanbek Yakubovich Baychorov.

Türkiye’de “Avrupa’nın Eski Türk Runik Abideleri” adlı kitabıyla tanınan Karaçaylı Türkolog Soslanbek Yakuboviç Bayçorov 6 Nisan 1937’de, bugünkü Karaçay-Çerkes Cumhuriyetine bağlı Yukarı Teberda Köyünde babası Yakup ile annesi Saprâ’nın 11. çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Anne ve babası, Çokun Efendi olarak da bilinen ve Arap harfli ilk Karaçayca kitabın yazarı olan İsmail Akbayev’den ders almış ve Arapça öğrenmişlerdir. Annesi Saprâ, Çokun Efendinin en iyi öğrencilerinden biri olmuştur. Bayçorov’un şu dizeleri annesinin Fuzuli ve Nevayî gibi ünlü Türk şairlerini tanıdığını göstermektedir:

Fuzuli’nin Nevayî’nin
Ve daha nice yıldızın
İsmi duymuşum senden
Söylediğin ninnilerden
(*Cesir Karaçay, s. 30*)

*Fazulini, Navoini
Emda bek köb Şarq Çolpanı
Atrarın da eşitgenme
Cazğanların, bellawuñça*

Soslanbek BAYCOROV

Anne ve babadaki eğitim aşkı, evlerinde bulunan kitaplar, akşamları düzenlenen sohbetler çocuklarını da derinden etkilemiştir. Bayçorov’un ağabeyi Hızır ve ablası Raziya, Moskova Devlet Üniversitesini kazanmışlardır. Diğer kardeşleri Mekanik ve Matematik Fakültesine, kız kardeşi ise Kimya Fakültesine girmiştir. Çok geçmeden bu mutlu ailenin üzerinde kara bulutlar dolaşmaya başlamıştır. Büyük Vatanseverlik Savaşı esnasında (1941-1945) iki çocuklarını kaybeden Yakup ve Saprâ çifti Karaçay Türklerinin 2 Kasım 1943’te Orta Asya’ya sürgünlerinde altı çocuklarını kurban verir.

¹ Türk dili bilim uzmanı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, E-posta: rcinpolat@gmail.com.

Yel aldı külünü evin
Altı çocuğunu kaybettin
Şölenler hazırlayan elin
Öğrendi kefen biçmeyi...

(*Cesir Karaçay, s. 31*)

*Cel eltdi üyüñü külün
Altı balañ catdı cerge
Quwanç hantha usta qoluñ
Ürendi kebin biçerge*

Hemen ardından eşi Yakup'u da kaybeden Sapra bu acıya daha fazla dayanamaz ve en küçüğü üç, en büyüğü on beş yaşında olan dört çocuğunu gözü yaşlı bırakır:

Küçükleri büyüklere
Emanet edip gittin
Kader bizi çocuk iken
Öksüz bıraktı

(*Cesir Karaçay, s. 32*)

*Uwaqlanı ullulağa
Amanat etib ketdiñ
Qadar bizni sabıyley
Tolu öksüzle etdi*

Sürgün esnasında birbirlerine sıkı sıkıya sarılan kardeşler eğitimlerini de ihmal etmemiştir. Dönemin siyasi politikası gereği sadece Rusça eğitim verilen okulda Lermontov'un şiirleriyle tanışan Soslanbek, onun şiirlerinde geçen ata yurdunun tasvirlerinden çok etkilenmiş ve vatanının hasretine daha fazla dayanamayıp bir arkadaşı ile Karaçay'a doğru yola çıkmıştır. Moskova'da yakalanan iki arkadaş sürgün yerlerine geri gönderilmiştir. Ata yurdu bir türlü aklından çıkmayan Soslanbek, bu sefer yola kendi başına çıkmış ve Hazar Denizi üzerinden özlem duyduğu topraklara gitmeyi başarmıştır. O zamanlar henüz 18 yaşındadır. İki yıl sonra halkı da sürgünden dönmüştür. Bu sırada liseyi bitiren Soslanbek, anadiline hâkim olmadığını görmüş ve Karaçayca yazılan kitapları, çıkan gazeteleri yüksek sesle okuyarak bu eksikliğini gidermiştir. Kendisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“İlk şiirlerimi Rusça yazmıştım, çünkü bize Rusça öğrettiler. Fakat ata yurdunda Karaçayca yazan şairlere ihtiyaç vardı, bunu tüm ruhumla duyuyordum. Ben de bu yüzden ana dilimi daha iyi öğrenebilmek için *Kızıl Karaçay* gazetesinin her sayısını başından sonuna kadar yüksek sesle okudum. Hasan Appayev'in *Kara Kübür* kitabını tam dört kere okudum. Ayrıca hayranı olduğum Azret Urtenov'un pek çok şiirini ezberledim. Sonrası zaten kendiliğinden geldi ve ben Karaçayca şiirler yazmaya başladım, Rusça şiirlerimi Karaçaycaya çevirdim.”

Soslanbek milletine daha iyi hizmet edebilmek için liseyi bitirdikten sonra Kabardey-Balkar Devlet Üniversitesinin Balkar-Rus Dili bölümüne girer.

Burada Türkolojiye Giriş dersini veren Umar Bablaşeviç Aliyev ile tanışır:

“Profesör Umar Bablaşeviç Aliyev bize Eski Türkler hakkında çok renkli şeyler anlattı. Bu yüzden sınıf arkadaşlarımla çoğu gibi ben de Türkolojiye karşı ilgi duymaya başladım.”

Bu ilgiden dolayı Eski Türkçeyi öğrenen Bayçorov, ayrıca Almanca ve Arapça da bilmektedir.

Bayçorov Malki bölgesindeki yazıtın yanında (1988)

Bayçorov odasında

Henüz öğrencilik yıllarındayken runik yazıtlara merak salan Soslanbek üniversiteden mezun olduğu 1962'den 1975'e kadar Karaçay-Malkar bölgesindeki dağlarda ve mağaralarda 30 Eski Türkçe yazılı runik metin bulur (Adiloğlu 2019: 207). 1977 yılında Moskova Devlet Üniversitesinde savunduğu yüksek lisans tezini bu runik metinler üzerine hazırlar. Tezi Türkoloji camiasında büyük yankı uyandırır. Çünkü bu tez Kuzey Kafkasya, Don-Volga ve Tuna bölgelerinde bulunan runik yazıtlar üzerinde yapılmış ilk sistematik çalışmadır.

1977'den 1990'a kadar Karaçay-Çerkes Üniversitesi Tarih-Filoloji ve Ekonomi Araştırma Enstitüsünde akademisyenlik yapar. Ayrıca kendi

tarafından kurulan ve araştırmaları esnasında bulunduğu eserlerin yer aldığı Karaçay Epigrafi Müzesini kurar ve müdürlüğünü üstlenir. Soslanbek Bayçorov ayrıca SSCB Yazarlar Birliği, SSCB Gazeteciler Birliği ve Uluslararası Türk Akademisinin üyesidir.

Halkının tarihine adeta âşık olan Soslanbek'in en büyük arzusu Karaçay ve Malkar halkının bir çatı altında birleşmesidir:

İki parça olup yaşıyor bir halk
Çare olup birleşirse onu Hak

*Eki cartı bolub çaşaydı bir halk
Madar tabıb birigirge anı hak*

Cahiller onu iki halk sayıyor
Bilenlerse üzüntüsünü yaşıyor

*Qayda aňgısız eki halkğa sanaydı
Añlağan a açı carsuw sınaydı*

Bir milletten yaratılan iki halk
Bizi ayırıyor böyle haykırmak
(Cırlarım – Koşulsunla Karaçay bla Malkar s. 39)

*“Bir milletden caratılğan eki halk”
Deb qıçırıuw bizni eki etedi*

Araştırmaları için günlerce hatta aylarca çobanların ve çevre halkının rehberliğiyle dağlarda ve mağaralarda runik yazıtların izini sürmüştür:

Çıkıp dağa tarihin izini sürüyorum
Asırların sırlarını çözüyorum

*Ketib tawda tarih ızın ızlayma
Ömürleni tahsaların qozğayma*

Dönüp günler, aylar, yıllar yazıyorum
Tarih peşinde iğneyle kuyu kazıyorum.

*Qaytıb künle, ayla, cılla cazama
Tarih izley iyne bla kör qazama*

(Cırlarım – İğne bla Kör Kazama, s. 64)

Bu çalışmalar meyvesini vermiş ve 1991 yılında doktora tezi olarak savunduğu “Avrupa'nın Eski Türk Runik Abideleri” adlı çalışmasını ortaya çıkarmıştır. Bu kitap Muvaffak DURANLI 1996 yılında Türkiye Türkçesine de aktarılmıştır. Adı geçen kitap beş bölümden oluşmaktadır:

1. Bölümde Kuzey Kafkasya bölgesindeki eski Türk Runik yazısının keşfi gösterilmiş, Orhun-Yenisey, Don-Volga ve Tuna ile olan benzerlikleri göz önüne serilmiştir. Bu bölgelerdeki runik

tasvirlerin transliterasyonunun karşılaştırılması ve sesli harfler imlasının Eski Türkçe kuralları verilmiştir.

2. Bölümde Kuzey Kafkasya, Don-Volga ve Tuna Runik kitabelerinin deşifresine yer verilmiştir. Aynı kelimelerin ve farklı metinlerde tekrarlanan kelimeleri bütün metinlerden bulmaya yardımcı olan 72 tablo bulunmaktadır.

3. Bölüm Kuzey Kafkasya, Don-Volga ve Tuna Runik kitabelerinin çeviri ve transkripsiyonuna ayrılmıştır. İncelenen abidelerin fotoğrafları da eklenmiştir.

4. Bölümde Kuzey Kafkasya, Don-Volga ve Tuna Runik kitabelerinin dili değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin sonucunda kitabelerin grafo-fonetik, diyalekt, morfolojik ve leksik özelliklerinin Eski Bulgar özellikleri ile aynı olduğu ortaya çıkmıştır.

5. Bölümde ise incelenen eserlerin bölgelerin tarihi geçmişiyle de uyumlu olduğu tespit edilmiştir. (Duranlı 1996: 1)

Bayçorov'un 2009 yılında yayımlanan bir diğer önemli eseri ise "Alanskiy Yazık Predkov Karaçaevo-Balkartsev: Leksikologiya" (Karaçay-Balkarların Ataları Alanların Dili: Sözcükbilim) adlı çalışmadır. Bu eser Karaçay-Balkar Türkçesinin tarihini, karşılaştırmalı gramerini, söz varlığını içermektedir (Adiloğlu 2019: 208).

Yüzü aşkın bilimsel çalışmasının yanı sıra edebiyat ile de ilgilenen Bayçorov'un şiir kitapları da mevcuttur:

- 1- Dugum Közleriñ (1962) (Üzüm Karası Gözlerin)
- 2- Cigitlikni Esgertmesi (1968) (Cesaret Anıtı)
- 3- Otubuz (1973) (Ateşimiz)
- 4- Ulludu, Baydı Camagat El (1985) (Büyük ve Zengin Camagat Köyü)
- 5- Men Colga Kesim Caññız Çıqama (1989) (Ben Yola Yalnız Çıkıyorum)
- 6- Cesir Karaçay (2000) (Esir Karaçay)

Bayçorov Biyçesın'daki yazıtın yanında (1985)

Osman Fikri Sertkaya ile Soslanbek Bayçorov (Taşkent-1986)

D 363934

БАЙЧОРОВ Сосланбек Якубович.

Древнетюркские рунические памятники Европы: Отношение северокавказского ареала древнетюркской письменности к волго-донскому и дунайскому ареалам / Отв. ред. Э.Р.Тәмишев; Караçаево-Черкесский НИИ истории, филологии и экономики. - Ставрополь: Ставропольское кн. изд-во, 1989. - 294 с.:ил. - Библиогр.; с.283-290.- ISBN 5-7644-0267-0.

2,

809.43-72 + 801.7

Bayçorov'un doktora tezinin belgesi

Bayçorov'un şiirleriyle bilimsel araştırmaları birbiri ile örtüşmektedir. Şiir kitaplarının ismini hayranı olduğu Lermontov'un şiirlerinden esinlenen Bayçorov, şiirlerinde genel olarak runik yazıtları, halkının tarihini, Karaçay-Malkar halkının ayrılığını ve çocukluk anılarını işlemiştir. Yazdığı şiirler adeta yaşadığı tarihe ışık tutmaktadır:

İstanbul bir şiidir her şeyiyle
Toplanır yüreğime bütün zevkiyle
Şarkıların yerini tutar İstanbul
Gücüm yetmez ona şiir söylemeye

İstambulnu har nesi da poeziya
Zawuqlanı cüregim kesine cıya
Cırnı ornun İstambul kesi tuthanı için
Cetmey qaldı nazmu cazarğa küçüm
(İstanbul 30/05/1992)

(Cesir Karaçay – Karaçaydan Türkge s. 148)

Karaçay halkının yaşadığı büyük sürgünü Kara Künle başlıklı şiirinde gün gün işlemiştir:

Halk gidiyor vagonlarda on beş gündür
Yolda açlık, sefalet ve ölüm görünür

Halk baradı eşonlolada on beş künnü
Colda açlık-calañaçlık ölüm kördü

Yok olup gidecekti ama baş eğmedi
Dik dağlarda yetişen halk o değil miydi?

Qorab ketib barğanlıkğa bügülmedi
Tik tawlada iyleñgen halk ol tülmü edi

(Cesir Karaçay – Kara Künle, s. 57)

Şiirleriyle ve bilimsel çalışmalarıyla Karaçay halkının yoluna ışık tutan Soslanbek Yakuboviç Bayçorov hâlâ Karaçayevsk'te yaşamaktadır.

Bayçorov (2013)

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Ben Yola Yalnız Çıkıyorum

Ben yola yalnız çıkıyorum
Şiir söyleyen işte bu dizin:
“Dünyada hiç kimseye benzeme
Git kendince” diye verdi izin

Men Colğa Kesim Cañız Çıqama

Men Colğa Kesim Cañız Çıqama
Poet aythan ma bu tizgin
“Duniyada çirt kişiğe uşama
Bar kesiñça” deb berdi izin

Annem beşikten yere bırakınca
Dağlara bakıp yürüdüm gittim
Doğduğum yerden güç kuvvet alınca

Beşikden anam cerge saldı da
Tawlağa qaray cürüb ketdim
Tuwğan curtdan küç-qaruw aldım da

Şarkı söyleyerek uzaklara yettim

Cır ete uzaqlağa cetdim

Gün, ay değil zincir misali yıllarca
Tırmandırıyor yükseklerle umut
Rüzgâr yıkmadan bu kadar çok ağlama
Sakinleş ve derdini unut

*Kün, ay tül, uzun sincır cilla bla
Örletedi örlege umut
Cel, cığalmay billay bir cılama
Dertiñi bir tünülüp unut*

Bugünden iyi olacak yarın
Bu hayal yarım ömür yaşattı
Bugünden iyi olacak yarın
Bu hayal güçlendirir yüreği

*“Bugünden iyi bolluqdu tambla!”
Bu innet carım ömür eltdi
“Bugünden iyi bolluqdu tambla!”
Bu innet küçlebdı cürekni*

Selam sana çam ağaçlı yurt
Eski yuvam, yaşlanıp döndüm
Geçmişteki gibi taşkın sedalarımla
Yüreğimi taptaze yaptım

*Assalam aleyküm, naratlı curt
Eski uyam, ullaıyb qaytdım!
Burunça, şorqa awazlarıñ bla
Cürekni cañıça sagaytdıñ*

Niçin ben sende yaşamadan
Mutlulukla geçirmedim günleri
Ömrümde oh demeye kalmadan
İz peşinde geçirdim tüm günleri

*Ne üçündü, men sende çaşamay
Quwançada ötdürmey künleni,
Ömürümde “uh” derge boşamay,
İzlewde bılay termilgenim*

Aşk beni sana çekiyor
Halkım için verilecek borcum
Beni uzak yerlere sürüklüyor
Hiç durmadan yolcuym

*Süymeklik meni saña tartadı,
Halkım için bacarlıq borcum
Meni uzaq cerlege atadı
Taymazdan bolubma colowçu*

Her şiirim benim için özeldir
Benzerlikten uzaktır da
Her sözü yaşamımdan bir parça
Denktir ritmi kalp atışlarıyla

*Har cırım ençi colnu izlewdü
Uşaşlıqdan bolurğa wa keñ
Har sözü çaşawumdan mindewdü
Ritması – cürek tebiw bla teñ*

Şiirlerde hislerim duygularıyla
Düşünceler sıkı sıkıya karıştılar
Kafkaslara olan sevgim ile
Gençler elbette tanıştılar

*Cırlada cürek sezimlerim bla
Oyumla qatı çalışdıla
Kavkazğa issi süymekligim bla
Tölüle ayhay tanışdıla*

Bildiler teşekkür beklemediğimi
Halkıma hizmet ettiğimi
Borcum artık bitti demeden
Gece gündüz didindiğimi

*Bildile men büsürew izlemey
Etgenimi halkıma qulluq
Borçubuznu çegi bardı demey
Keçe kün da urunub turduq*

Velhasıl yazılarımla kitaplarımla
Ölçüyorum yolumun kutunu
Cesaret alıp ilerliyorum adımlarımla
Faydalıysam halkıma bana ne mutlu
(Cırlarım – Men Colga Kesim Cangız Çıkama s. 84)

*Ahırı – cazğan kitablarım bla
Ölçeyme columu sıyın
Da mindan tawkel alğa barırma
Caray ese men salgan qıyın*

İyilik Kucak Açıyor

Sümer, Bulgar, Alan, Kıpçak
 Hepiniz bana oldunuz yoldaş
 Etsem sizin ile sohbet
 İyilik açıyor kucak

İgilik Keredi Quçaq

Şumer, Bulgar, Alan, Qıbçaq,
 Bariñ maña bolduğuz caq
 Etsem siz bla uşaq
 İgilik keredi quçaq
 (Qaraçay-Malqar Awuş s. 22)

Karaçay-Malkar Geçidi

Hurzuk'tan geçide bakıyorum
 Orası Malkar, burası Karaçay
 Kışın çığ düşüp geçidi kapatıyor
 Yaz gelince tarihi yol açılıyor

Qaraçay-Malqar Awuş

Hurzuk başından awuşha qarayma
 Arı canı Malqar, beri canı Qaraçay
 Qış kürt tüşüb, arabızni böledi
 Bu tarih col açıladi, cetse cay

Çevresini dolaşıyoruz komşulara
 Geçitlerse tarih gibi duruyor
 Dağcılar özenip atalarımıza
 Zirvelerde karları aşıyor

Tögerektin cürüybüz cuwuqlağa
 Awuşla wa tarih ızça turadıla
 Alpinistle, babalarımı enikley
 Bu miyikde kürtlerini cıradıla
 (Qaraçay-Malqar Awuş s. 19)

Sümer Halkı Karaçay ile Malkar

Bundan altı bin yıl önce Sümerliler
 Yaptılar burada taştan evler

Şumer Halkı Qaraçay bla Malqar

Altı miñ cıl mindan alda Şumerle
 Taş aruwlab turğandıla bu cerde

Bayraklarını Mingi Taw süslemiş
 Neden dersen o Tanrı benimsenmiş

Bayraqların Miñgi Taw casağandı
 Ne için deseñ Teyrige sanalğandı

Onlardan gelen Karaçay ile Malkar
 Yaşadılar türlü türlü zorluklar

Andan kelgen Malqar bla Qaraçay
 Caşadığız qıyınlıqlağa çiday

Taştan oyduğumuz yerimizden sürüldük
 Çoğumuz öldük, diğerleri sağ kaldık

Taşdan etgen cerigizden qısdalıb
 Köbüñ ölüb, curdağımız saw qalıb

Düşmanınım dostlarıysa yurdunda
 Zorlukların acı hatırası aklında

Qısdagannı ahluları uyañda
 Zorluqnu açı tubanı miyiñda
 (Qaraçay-Malqar Awuş, s. 24)

Kaynakça

Adiloğlu, A. (2019). “Karaçay-Balkar Türkologlar”, Ahmet Buran (Editör). *Türkiye Dışındaki Türk Dünyası Türkologları – Dilciler*. Ankara: Akçağ Yayınları, S. 173-227.

Bayçorov, Soslanbek. (1968). Cigitlikni Esgertmesi. Çerkessk: Stavropol Kitab İzdatelstvonu Karaçay – Çerkes Bölümü.

Bayçorov, Soslanbek. (1973) Otubuz. Çerkessk: Stavropol Kitab Basmanı Karaçay – Çerkes Bölümü.

Bayçorov, Soslanbek. (1985) Ulludu Baydı Camağat El. Çerkessk: Stavropol Kitab Basmanı Karaçay – Çerkes Bölümü.

Bayçorov, Soslanbek. (1996). Avrupa'nın Eski Türk Runik Abideleri. (Duranlı, M. Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bayçorov, Soslanbek. (2000) Cesir Qaraçay. Çerkessk: Qaraçay-Çerkes Respublika Kitab Basma.

Bayçorov, Soslanbek. (2004) Taynı Klada Zolotogo. Karaçevsk: Karaçevskiy İnstitu-Muzey Epigrafiki.

Bayçorov, Soslanbek. (2007) Qaraçay – Malqar Awuş. Karaçay-Şahar: Qaraçaynı Epigrafika İncitutu – Muzeyi.

Bayçorov, Soslanbek. (2010) Cırlarım. Karaçay-Şahar: Qaraçaynı Epigrafika İncitutu – Muzeyi.

Tavkul, U. (2000) Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tavkul, U. (2006). “Kafkasya İçin Türkiyat Araştırmalarının Önemi”, *I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, S. 187-202.

İnternet Kaynakları

<http://www.elbrusoid.org/articles/karachay-balkar-lang/359193/>

<http://www.elbrusoid.org/articles/science/359608/>

<http://www.elbrusoid.org/dictionary/>